ISSN 2591-1201 LETNIK 3 • 2019 • ŠTEVILKA 1

Dileme

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

DILEME

Dileme
Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

Izdajatelj in založnik
Študijski center za narodno spravo

Naslov uredništva
Tivolska 42, 1000 Ljubljana

Glavni urednik
dr. Renato Podbersič (Slovenija)

Uredniški odbor
ddr. Igor Grdina (Slovenija), dr. Tamara Griesser Pečar (Avstrija), dr. Damjan Hančič (Slovenija), dr. Marica Karakaš Obradov (Hrvaška), dr. Tomaž Kladnik (Slovenija), dr. Jože Možina (Slovenija), dr. Jelka Piškurić (Slovenija), dr. Igor Salmič (Slovenija)

Spletni naslov
www.scnr.si

Leto izida: 2019

Redakcija te številke je bila zaključena 31. 5. 2019.

Lektoriranje in prevod povzetkov
Megamoment, d. o. o.

Oblikovanje in prelom
Inštitut Karantanija

Tisk
Nonparel, d. o. o.

Naklada
300 izvodov

Letna naročnina
25 €

Cena posamezne številke
15 €

issn 2591-1201

D i l e m e

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

LETNIK 3 • 2019 • ŠTEVILKA 1

VSEBINA

Janez Kranjc
Lovro Šturm osemdesetletnik
7

Razprave

Andrej Naglič
Publicistična dejavnost dr. Lovra Šturma
21

Blaž Ivanc
Milan Komar in Evgen Vasiljevič Spektorski – sopotnika preskoka iz prava v filozofijo
41

Mirjam Dujo Jurjevčič
Revolucionarno nasilje na širšem cerkniškem območju 1942
65

Mateja Čoh Kladnik
Dr. Franc Klar: zdravnik in narodni poslanec pred Sodiščem slovenske narodne časti
95

Tamara Griesser Pečar
Show Trials in Slovenia: The Case of Ljubo Sirc
119

Igor Grdina
Zgodovina kot servis
147

Boštjan Kolarič
Ustavno sodišče Republike Slovenije
kot varuh človekovega dostojanstva
173

In memoriam

Tamara Griesser Pečar
Prof. Justin Stanovnik
197

Recenzije

Andrej Rahten
Janez Hladnik, Od Triglava do Andov.
V službi Cerkve in naroda. Spomini
205

Jelka Piškurić
Marta Rendla, »Kam ploveš standard?«,
Življenjska raven in socializem
213

Renato Podbersič
Davor Marijan, Rat Hrvata i Muslimana
u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.
217

Recenzije

Marta Rendla, »Kam ploveš standard?«, Življenjska raven in socializem, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2018

Monografija dr. Marte Rendle z naslovom »*Kam ploveš standard?*«, *Življenjska raven in socializem* je šestintrideseta knjiga v zbirki Razpoznavanja/Recognitiones založbe Inštituta za novejšo zgodovino. Avtorica v različnih poglavjih preučuje materialni svet Slovencev v obdobju socializma. Ukvarja se predvsem z ekonomskimi zmožnostmi slovenskih gospodinjstev od petdesetih do konca osemdesetih let: z njihovo kupno močjo, obsegom in s strukturo potrošnje, z opremljenostjo z različnimi potrošniškimi dobrinami, dostopnostjo dobrin, s stanovanjsko preskrbo in z nekaterimi drugimi vidiki življenjske ravni. Na ta način ob različnih kazalnikih predstavi spremembe v življenjski ravni gospodinjstev. Osnova monografije je bila avtoričina doktorska disertacija z naslovom *Življenjska raven Slovencev v času socializma s poudarkom na šestdesetih in sedemdesetih letih*, drugače pa delo v veliki meri temelji na objavljenih statističnih podatkih, ki so bili namenjeni za prikaz materialnega stanja slovenskih gospodinjstev: od dohodkov gospodinjstev in njihove strukture do podatkov o opremljenosti gospodinjstev z različnimi potrošniškimi dobrinami.

Kot osnovo za spremljanje in merjenje življenjske ravni je avtorica uporabila centralno vodene in standardizirane ankete o porabi gospodinjstev ter nekatere druge statistične vire. Nabor kazalnikov je oblikovala na podlagi uporabljenih statističnih podatkov.

Materialna raven in zadovoljevanje življenjskih potreb sta pomembna vidika življenja posameznikov. Pri tem avtorica ugotavlja, da je bila življenjska raven v obdobju socializma hkrati tudi ena od bistvenih komponent, ki je nudila legitimnost komunističnim oblastem. V uvodu na kratko predstavi vzpone in padce socialističnega gospodarstva ter njihov vpliv na materialno raven prebivalstva. Slednjo ponazori z različnimi kazalniki, ki prikazujejo tako demografske spremembe kot spremembe v ekonomski in socialni strukturi socialističnih gospodinjstev. Ugotavlja, da je na materialno blaginjo najbolj vplivala zaposlitev, ki je bila tudi ključni dejavnik socialne varnosti.

Višina dohodkov gospodinjstev se je začela občutno povečevati sredi šestdesetih let, takrat je prav tako prišlo do sprememb v strukturi življenjskih stroškov. Rast življenjskih dohodkov se je ob koncu desetletja nekoliko upočasnila, vendar je tudi v sedemdesetih letih omogočala rast življenjskega standarda. Občutje nižanja življenjskega standarda je prinesel šele začetek osemdesetih let, ko so začele padati realne vrednosti osebnih dohodkov. Ob tem avtorica obravnava razlike med življenjskimi stroški, realnimi osebnimi dohodki in kupno močjo ter ponudi primerjavo med nekmečkimi in kmečkimi gospodinjstvi. V skladu z gospodarskimi trendi je kupna moč slovenskih gospodinjstev rasla do konca sedemdesetih let, temu pa je sledil občuten padec. S kupno močjo je bila neločljivo povezana potrošnja, ki jo avtorica predstavi glede na različne socioekonomske kategorije. Ta analiza pokaže, da je v sedemdesetih letih prišlo do bistvene spremembe v strukturi potrošenega

dohodka, saj se je znižal delež izdatkov za osnovne življenjske potrebščine, medtem ko so gospodinjstva več denarja namenila za trajne potrošniške dobrine, gradnjo in vzdrževanje stanovanj. Kot posebni kazalnik življenjske ravni so predstavljeni prehrana slovenskega prebivalstva med letoma 1963 in 1988, poraba različnih vrst živil, izdatki gospodinjstev za hrano in značilnosti jugoslovanskega trga kmetijskih proizvodov.

Avtorica kot pomembna vidika kakovosti življenja Slovencev v obdobju socializma izpostavi še stanovanjske razmere in razvoj zdravstvene zaščite prebivalcev, ki sta bila razumljena kot temeljna pogoja za socialno varnost in bila med prednostnimi nalogami jugoslovanske politike. V posebnem poglavju je zato opisala razvoj zdravstvene zaščite ter pokojninskega in invalidskega zavarovanja, predvsem pa stanovanjsko politiko v obdobju socializma in različne modele stanovanjske preskrbe. V Sloveniji so se razmere za obsežnejšo stanovanjsko gradnjo izboljšale proti koncu petdesetih let, pospešena gradbena dejavnost pa se je nadaljevala vse do konca sedemdesetih let.

V drugem delu monografije sta predstavljeni življenjska raven v posameznih desetletjih in dinamika industrijske proizvodnje različnih potrošniških izdelkov. Slednji so vstopali v socialistična gospodinjstva in oblikovali vsakdan ljudi: od notranje opreme in gospodinjskih aparatov do prometnih sredstev, tekstila in obutve ter hrane in pijače. Domača podjetja so pri tem igrala pomembno vlogo in Slovenijo postavljala na vodilni gospodarski položaj v Jugoslaviji. Avtorica na kratko opiše še razvoj trgovinske dejavnosti in mreže v obdobju socializma, čemur sledi prikaz razvoja življenjske ravni po desetletjih. Slovenija se je v obdobju socializma razvila iz agrarne družbe v industrijsko. Kljub vsemu se je skozi celotno obdobje kazala nestabilnost socialističnega gospodarskega modela, ki se je odražala tako v življenjski ravni kot v materialni blaginji družbe in posameznikov. Pri osvetlitvi teh dogodkov so zani-

mivi zlasti prikazi odziva ljudi na krizo osemdesetih let, pojava sive ekonomije in strukture premoženja prebivalcev v obdobju socializma.

Avtorica v monografiji obravnava osebni in družbeni standard ter materialne in socialne pogoje življenja v obdobju socializma. Na podlagi statističnih podatkov, s katerimi je delo bogato opremljeno, prikaže glavne značilnosti življenjskih pogojev in dinamiko njihovega spreminjanja. Postreže s podatki, kaj so si ljudje lahko privoščili po posameznih desetletjih oziroma kako se je spreminjala kupna moč prebivalcev. Zelo koristna, vendar morda premalo obširna, je primerjava kupne moči Slovencev s sosednjimi, z zahodnoevropskimi državami, kakor tudi umestitev slovenskih gospodinjstev znotraj Jugoslavije. Delo je zanimivo branje za vse, ki jih natančneje zanima področje življenjske ravni oziroma vsakdanjega življenja v obdobju socializma.

Jelka Piškurić